

APUNTS CONCLUSIUS: COM ENS SITUEM DAVANT LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE EN ADOLESCENTS I JOVES

Maria Freixanet Mateo

Coordinadora del Seminari Ciutats i Persones

Per a tancar aquest llibre, farem un breu camí per algunes idees suggerents que han anat apareixent en els capítols de luxe que conformen aquesta recerca. No es tracta d'unes conclusions exhaustives, ja que cada capítol obre un món d'idees, perspectives i propostes diverses, sinó d'un relat particular a partir d'arguments que despunten de cadascun dels textos.

En aquesta recollida, dibuixarem quatre pinzellades d'elements imprescindibles per a situar-nos en el treball amb noies joves que estan sent víctimes de violència de gènere. És, doncs, un recordar algunes claus que hem pogut obtenir després d'un any de treball amb les ponents d'aquest seminari.

Començant per alguna cosa semblant a una definició, ens agafem al que explica la Leticia Sánchez en aquest mateix llibre, quan comenta que la violència masclista és la manifestació més catastròfica d'un sistema patriarcal que interpreta, representa i converteix les diferències de gènere en desigualtats. Diferències que actuen a partir d'una lògica de contraris, on la masculinitat i la feminitat es presenten com a dos models de comportament oposats. I desigualtats que parteixen d'una relació jeràrquica entre els dos models; unes relacions de poder on els homes ocupen un lloc privilegiat i les dones un de subordinació. Com diu la Rosa Ros al seu capítol, això no vol dir que cada dona estigui subordinada a un home en concret, sinó que l'organització social de les relacions de gènere situa el conjunt de les dones en una posició d'inferioritat respecte al conjunt dels homes.

Parlem doncs d'un problema estructural, i que per tant necessita d'una resposta col·lectiva (ciutadana, política, pública). Aquest volum, així, es suma a la voluntat de seguir construint una intervenció pública decidida que anul·li la desigualtat de gènere i eviti la violència masclista; totes dues coses, indiestriables l'una de l'altra.

Sobre la violència, punta d'iceberg del patriarcat, el capítol de la Pepa Horno exposa els elements a tenir en compte a l'hora d'analitzar-la. D'entrada, el fet que aquesta implica la vulneració dels Drets Humans de la víctima, que comporta sempre un dany psicològic (a més a més del físic o altres) que ha de ser curosament atès, i que es basa sistemàticament en una relació de poder entre agressor i víctima. Un altre

element substancial que aquí ens ocupa és el fet que majoritàriament parlem de relacions violentes que impliquen i conviuen amb un vincle, un lligam, fins i tot un amor. Així, la violència implica danys que tot sovint tenen a veure no només amb el fet violent sinó amb la proximitat emocional de la persona que provoca aquest dany; quin poder se li ha atorgat i en motiu de què.

I aquí entrem en el terreny de l'afectivitat, que com explica la Rosa Ros tracta de la necessitat que tenim els humans d'establir vincles amb altres persones; vincles que ens ajudin a la supervivència i ens proporcionin estabilitat emocional. L'amor, l'estimació, l'amistat, l'afecte, sentir-se reconeguda, desitjada i valorada, són necessitats psicològiques fonamentals en l'ésser humà. Fan que et sentis bé i donen sentit de pertinença. Des d'aquesta premissa, un bon vincle afectiu al llarg del creixement ajuda a generar autoestima, sentit d'autonomia, et permet reconèixer les emocions i els sentiments, manifestar-los, i crear relacions sanes i constructives amb les altres persones.

Quan l'afectivitat i la violència es barregen, provenint del mateix lloc, del mateix vincle, alguna cosa es trenca en el desenvolupament emocional d'una persona. Així, haurem de pensar per quin motiu una noia permet a un noi que la tracti de forma violenta, per exemple. Per quin motiu, en el marc d'una relació afectiva, el maltractament és possible. D'on emana el poder. Quin rol pertany a cada sexe i per què a un d'ells li encaixa i se li permet el paper de l'opressió i a l'altre (de fet: l'altra) se li adjudica el de la submissió.

Hem pogut llegir que l'amor, l'autoritat, la força física i les diferències socials serien els modes de guanyar una posició de poder d'una persona sobre una altra. El cert és que les relacions de gènere beuen de tots quatre elements generadors de relacions de poder. I quan una relació afectiva entre una noia i un noi descansa sobre la legitimació de la desigualtat de gènere, la violència serà més fàcil que s'esdevingui, i possiblement estarà justificada per les parts.

La Rosa Sanchis explica al text inaugural d'aquest llibre que les identitats de gènere masculina i femenina estan estretament relacionades amb l'ancestral divisió del món en dos espais: el públic i social (el treball, la

política, la guerra...) –reservat als homes i hipervalorat–, i el privat (la casa, les criatures, la cura...), personal i intern, reservat a les dones i infravalorat. Aquesta dualitat ensenya cada persona a identificar-se amb la meitat dels valors i amb la meitat dels problemes, i està en la base del model de domini-submissió: als homes se'ls identifica amb la independència, la violència, el domini i la falta d'empatia; a les dones, amb la dependència, la debilitat, la submissió i la passivitat.

Un dels àmbits més limitats per aquest dualisme és el desenvolupament emocional, perquè es retalla el repertori d'estratègies emocionals dels homes i de les dones al forçar que els nois només puguin permetre's exterioritzar la ira, la supèrbia o l'hostilitat; i en educar les noies en l'empatia, posar-se en el lloc dels altres; cuidar, sentir, plorar.

Així, tal i com és òbviament necessari atendre les víctimes de violència de gènere, aquesta tasca serà inútil si no es realitza també un treball de base per a eradicar la seva reproducció. Aquesta feina de prevenció s'ha de dur a terme focalitzant l'atenció en les arrels estructurals de la violència, els factors que la reproduïxen i els efectes que aquesta té sobre les persones.

Dit això, si es vol abordar una situació de violència de gènere dins una relació amorosa caldrà parlar del lloc des del que et relaciones amb l'altra, de la valoració de l'altra persona respecte a tu, i definitivament parlarem de poder. Caldrà aconseguir fer trontollar les actituds masclistes d'ell i motivar un procés d'empoderament en ella. Un treball que no serà senzill, doncs es dóna en un context de relació amorosa on l'agressor és important per a la víctima i aquest fa ús d'aquest amor. En el cas dels i les adolescents, a més, parlem de persones que es veuen bombardejades per imatges, prototips, expectatives posades sobre l'amor, etc.; reben tota una sèrie d'*inputs* que recauen sobre la seva personalitat en construcció.

Al capítol escrit per l'Associació Candela llegim que l'adolescència és un moment de profunds canvis corporals, emocionals, psicològics i socials. És una etapa marcada per profunds dols, començant pel fet que cal abandonar el món de la infantesa. L'adolescent, poc a poc, ha d'anar prenent consciència del món "real" i s'ha de construir com a subjecte autònom que pren decisions, es posiciona i es responsabilitza dels seus

actes. Òbviament tot això requereix una pràctica, un aprenentatge i, per descomptat, un acompanyament.

Així, si no es treballa el gènere amb els i les adolescents i se les deixa a mercè de les directrius socials i mediàtiques, el resultat acostuma a ser que el desig d'una història de pel·lícula, la idealització dels vincles afectius que es tenen, així com la convicció que les diferències perjudiquen la relació, porten a cultivar un terreny perillós. Porten a l'ocultació de les diferències, i a presentar la història d'amor com una simbiosi perfecta, edulcorada, sense dissensos. Una relació que es conjura irrompible i definitiva, que fàcilment amagarà certes formes de violència psicològica subtil com ara el xantatge emocional, la sobreprotecció, o el control obsessiu, en el millor dels casos.

Dèiem que la fragilitat de la joventut rau en que es troben construint la personalitat pròpia, així com aprenent a relacionar-se amb les altres persones a partir d'un lloc nou, abandonant la infància. Alhora, al capítol referent al cos i la imatge hem llegit que totes i tots naixem amb un cos sexual i som afectivament interdependents d'altres persones, i que és en l'etapa adolescent que aquesta sexualitat pren un paper fonamental. Els i les joves estan començant les primeres relacions amoroses, i en el cas que no tinguin una formació o uns models afectivo-sexuals empoderadors al seu voltant (que trenquin els models patriarcals que se'ls ofereix des d'altaveus de conductes com ara la televisió), fàcilment interioritzen i normalitzen certs abusos i certa violència psicològica com a part de l'amor. Així, les adolescents acostumen a demostrar dificultat per identificar la violència psicològica com a tal, i per tant tenen oberta la porta cap a qualsevol altre tipus de violència.

A dia d'avui sabem perfectament que quan hi ha maltractament en el context d'una relació d'afecte, existeix una profunda fractura en l'autoestima de la víctima, una anul·lació de la seva individualitat, relacions de dependència i un terror habituat i quotidià que impedeix un desenvolupament adequat de la persona. Aquests elements allargats en el temps modelen la personalitat i tot sovint anul·len la seva capacitat de reacció; inclús la seva capacitat de sentir res, de notar, d'identificar sensacions, sol quedar tocada, i la persona queda enganxada, desconcertada i superada per la sensació de

por. La Rosa Mela parla en el seu capítol sobre els trets psicològics que desenvolupen les dones víctimes de violència, especialment de la indefensió apresada. Explica clarament quin és el cercle de la violència, i per quin motiu una víctima necessita d'un acompanyament especialitzat (psicològic i també legal) per a poder sortir-se'n.

Val la pena recordar aquí que en les experiències en tallers amb joves, les talleristes de *Tamaia* observem com la percepció de la violència en l'imaginari col·lectiu funciona majoritàriament responsabilitzant les noies del que succeeix i desresponsabilitzant-los a ells. Exactament així és com funciona una relació abusiva: la víctima es sent culpable de la situació i l'agressor, en exercici del seu poder, creu tenir la raó i elabora una sèrie d'estratègies que el desresponsabilitzen de la situació.

Sortir d'aquest cercle sovint requereix un canvi en els patrons culturals que carreguem amb nosaltres. Així que hem d'oferir missatges alternatius, per a que els i les joves no es trobin embolicats en aquest cercle; i missatges a temps, doncs l'adolescència és una etapa clau, encara modelable, on es conforma tot un sistema de valors i creences, un moment on aprendre i qüestionar, on crear i relacionar-se. Un canvi en aquelles edats suposa una gran oportunitat, doncs si aconseguim fomentar un esperit crític en els nois i les noies respecte al món, als codis i patrons que els hem brindat, potser les properes generacions seran capaces d'observar els nostres errors i superar-los.

En aquest sentit, vèiem en el capítol sobre joves i noves tecnologies que és important tractar els mons propis de la joventut amb respecte. Les xarxes socials, per exemple, que sovint es veuen amb preocupació per part de les persones adultes. Si bé és cert que l'espai virtual escapa al control de pares, mares i demés agents educatius, i si bé és cert que les representacions del que és un home i el que és una dona i el model patriarcal s'hi reproduïxen, i que detectem comportaments de dominació i discriminació (*ciberbullying*, *sexting*, *sextorsió*, *grooming*...), també és cert que el món 2.0 és un espai de llibertat, de creació d'alternatives i de recerca de referents diferents als establerts per l'entorn, que la gent jove utilitza en favor del seu propi empoderament. Proposem doncs, seguint el referent de

l'Associació Candela, substituir les reticències davant l'ús de les tecnologies que fa la gent jove per la dotació d'eines, i per una perspectiva d'optimisme crític. Els i les joves fan el mateix a la vida *online* del que fan a la vida *offline*; Per a ells i elles aquestes tecnologies no són noves, sinó una part essencial més de les seves relacions.

Així doncs, si canvien els canals i els mètodes però el substrat de gènere es manté, tornem al mateix lloc: Caldrà actuar estructuralment. Treballar per a una cultura de la no violència, per a una resolució de conflictes pacífica, per a un autoconeixement personal. I evidentment treballar per a desmuntar els dictats de gènere, la normativitat que diu que una noia ha de ser guapa, prima, cuidadora, sensible, romàntica, superficial, liberal, depenent, gelosa, fidel, comprensiva... i que un noi ha de ser agressiu, dominant, racional, sexualment actiu, valent, independent, actiu, egoista, esportiu... Educar els nois i noies en la llibertat de moviment entre els diferents rols, característiques i trets de la personalitat; Alliberar-los del gènere.

Aturant-nos un moment aquí, al capítol de *Tamaia* llegim una cita on s'explica com la identitat femenina està construïda a partir de la corporalitat. Aquest lligam al cos i especialment la duresa de les directrius que marquen com ha de ser un cos femení és un dels elements més opressius per a les dones en clau de gènere. Així, el cos femení és publicitat per totes bandes com un producte a consumir per part dels homes, i alhora es concep com l'eix vertebrador del projecte identitari de les dones. En coherència, la recerca de reconeixement social per part d'elles passa majoritàriament per adequar-se als models de bellesa i joventut que se les imposa; una forma més de violència contra les dones.

Així, si no treballem la reproducció dels rols de gènere com un dels elements fonamentals generadors de desigualtat, provoquem que certa violència, com l'anteriorment descrita, sembli fruit d'una elecció personal. Les dones portem el patriarcat clavat a la identitat. Així doncs, en paraules de *Tamaia*, és clau fomentar pràctiques preventives que introdueixin canvis en els processos de socialització de gènere abans que aquests arribin a interioritzar-se en la subjectivitat de les joves d'acord als patrons de gènere normatius. Abans que es pensin que l'obediència de gènere és la seva voluntat.

En aquest sentit, el paper que ocupen les polítiques públiques (i evidentment el paper dels mitjans de comunicació i el seu compromís o no amb la transmissió de valors no sexistes) és capital per implementar accions transformadores d'aquesta injustícia estructural.

No cal dir que aquest treball ha de recaure no només en les noies sinó que encara més s'ha de fer amb els nois. Actualment existeix una minoria de nois i homes clarament misògins, una altra minoria d'homes igualitaris, i una majoria d'homes joves i adults que oscil·la entre l'acceptació i inclús la defensa de la igualtat, i els esforços perquè aquesta els modifiqui la vida el menys possible, ja que es beneficien dels rèdits que els deixa el patriarcat. Per al treball amb nois, el missatge ha de ser clar: l'enemic comú és el masclisme, que ens limita a tots i totes les possibilitats vitals i que obliga els nois a mantenir elevats nivells de violència (contra un mateix, contra els iguals i contra les dones). Pel que fa a les noies joves, deia la Rosa Sanchis, amb més referents de dones amb identitats autònomes i igualitàries, es debaten entre el model tradicional, vigent i opriment des de missatges renovats, i el model de dona independent, fruit del treball de generacions de feministes.

Amb tot, la deconstrucció d'aquests models de feminitat i masculinitat es fa des de la tasca preventiva i passa per la detecció: Ensenyar-los i ensenyar-les a detectar el gènere, a observar la violència i a assenyalar l'abús. Cal que els agents formatius que tinguin al seu voltant dotin els nois i les noies d'estratègies per a reconèixer situacions de risc, vingui aquest risc del context que vingui, i treballant també en relació a la violència dins els espais considerats segurs, com ara la llar, que és on efectivament es produeix bona part de la violència, especialment en relació als abusos en clau de gènere. Una d'aquestes estratègies, una d'exemple però fonamental, és la referent a l'atenció a les reaccions corporals. I és que la protecció s'aprèn des de l'atenció al cos, ja que la por és una vivència, no un coneixement racional sinó una experiència que queda imbricada al cos. Així doncs, una estratègia per a la prevenció i la protecció és aprendre a utilitzar els senyals corporals, a legitimar-los i a utilitzar-los com a eines de discriminació davant de situacions de risc.

A nivell de recordatori, comentar que existeix una prevenció primària (amb l'objectiu de disminuir la probabilitat que existeixi violència de gènere), la prevenció secundària (encarada a una identificació ràpida d'una situació de violència i una intervenció eficaç), i la terciària (que té a veure amb la recuperació i reparació de danys causats per la violència de gènere) –ampliat en el capítol de *Tamaia*.

En aquest últim pas és on trobem més dèficits, ja que la població jove no disposa de gaires espais on poder verbalitzar una experiència traumàtica com és el cas de la violència masclista. Una proposta política coherent amb aquesta anàlisi és la de plantejar augmentar els recursos disponibles encarats a joves des d'on poder implementar polítiques preventives de tots tres nivells.

Un cas pràctic d'abordatge professional d'una situació de violència de gènere s'exposa en el capítol de la Rosa Ros (s'intervé des del Centre Jove d'Anticoncepció), on la Clara presenta un quadre de por i abús sexista, amb una vulnerabilitat de la noia que la porta a un embaràs no desitjat. Un segon cas pràctic es comenta molt exhaustivament al capítol de la Rosa Mela; en aquest cas es tracta d'una intervenció feta des d'un SIAD. En aquell relat coneixem el cas de la Tina, un cas paradigmàtic que representa un exemple de tractament d'una menor de 14 anys atrapada en la trampa de l'amor romàntic, on la seva parella de 16 anys, ancorat a unes actituds masclistes, la inicia en una relació on la desigualtat entre drets i deures és el patró de normalitat. Ella ha de rendir comptes del seu comportament, s'ha d'aïllar del seu entorn i perdre la xarxa social i familiar, no pot vestir-se com vol, no pot tenir intimitat, està controlada per mitjans digitals, etc.; i la situació és relatada per la noia des de la normalitat i minimitzant els episodis agressius de la seva parella. A través del tractament s'aconsegueix desnormalitzar les actituds masclistes, desmitificar l'amor romàntic, potenciar el seu creixement personal i millorar la seva autoestima, incorporant comportaments més assertius en les seves relacions. La noia, a partir del treball amb la psicòloga, aconseguirà incorporar detectors de comportaments masclistes, alarmes que ha de tenir en compte per no trobar-se de nou dins una relació violenta, i serà

capaç de sortir del cercle de la violència i fer la seva vida al marge del seu agressor.

Així doncs, què treballarem en les sessions amb adolescents? En primer lloc, tal i com diu la Pepa Horno, és fonamental reflexionar amb ells i elles sobre la gestió del seu poder en les relacions afectives; tant del poder que atorguen a altres persones sobre la seva vida, com sobre el que ells o elles tenen i exerceixen sobre els altres. Aprendre a detectar un abús de poder és un pas essencial per a evitar una situació de violència.

En segon lloc, l'educació afectiva és bàsica per a generar una ètica de la cura en les relacions humanes. Unes pautes de relació curoses i igualitàries, que són la prevenció més efectiva de l'agressió i la violència. Així, podem esforçar-nos a dotar els nois i les noies de consignes i pràctiques que puguin incorporar a les seves vides que els permeti fer-se responsables dels seus propis sentiments, dels seus afectes i de la cura de les seves relacions properes.

Un altre element central a treballar és el risc; discriminar el risc real del risc paralitzador del guió de la por. Tal i com explica la Rosa Sanchis, el guió de la por i els missatges d'alerta, sempre en negatiu, sovintegen i es reproduïxen al voltant de les dones. En l'educació tradicional, a les noies se les vol "protegir" del sexe, que es presenta perillós pels embarassos i incontrolable per part dels nois ("que no són de fiar" i "tots volen el mateix"). Se les educa en la por a patir una agressió sexual per part d'un desconegut i els missatges d'alerta són constants i omnipresents ("Que t'acompanyi algú", "fes-me una perduda quan arribis", "torneu juntes", "agafeu un taxi"...): val a dir que es tracta d'una por que no es correspon amb la realitat, ja que la major part de les agressions sexuals patides per les dones es produeixen en entorns suposadament segurs, i per part d'amics i/o coneguts, però el guió de la por és constantment alimentat per les pel·lícules, per les intimidacions patides al carrer, pels comentaris obscens, per les floretes, etc. Es tracta d'un discurs que posa l'èmfasi a limitar la llibertat de les dones més que a perseguir la violència.

I és que empoderar les noies passa per fer-les estimar la seva llibertat. I així, per anar a parar al moll de l'os, una altra línia de treball que ha anat

apareixent al llarg de tots i cadascun dels capítols d'aquest llibre és el treball constant que cal fer amb els i les joves sobre els mites de l'amor romàntic. Ens referim als discursos que embolcallen l'amor, i especialment l'amor adolescent, i que el presenten com una mena de fusió, un procés simbiòtic que fa que el noi i la noia s'enganxin per a no deixar-se anar mai més. Ser iguals, pensar igual, fer-ho tot amb l'altre, jurar-li a l'altre que mai el deixaràs, denota una por a la diferència i a l'autonomia, i condueix a una fusió dels espais i a unes relacions de control i dependència que fàcilment poden derivar en relacions opressives. En paraules de *Tamaia*; és la idea d'amor que està inserit simbòlicament a la nostra societat, la que fa que l'altre sigui una extensió de mi, que no li deixem tenir una vida pròpia i que la nostra idea d'amor perfecte i ideal passi per l'assimilació. En aquest procés edulcorat, doncs, qui queda en el centre de la vida de les joves és "l'altre", i així es produeix un desplaçament de l'experiència subjectiva, i s'esborra la individualitat.

Evidentment, tal i com hem anat resseguint al llarg del llibre, el model d'amor romàntic no té el mateix missatge per als nois que per a les noies. D'ells s'espera que siguin subjectes actius; d'elles, objectes de conquesta. Afegim aquest missatge als rols de gènere diferenciats per a uns i altres, i el que tenim és un dictat social cap als nois que els motiva a complir amb la masculinitat hegemònica, cosa que els possibilita exercir abusos, i per altra banda resulta en un missatge arriscat cap a les noies, ja que les situa en un lloc facilitador de patir abusos en les seves relacions sexuals i afectives.

Així, finalment, una última temàtica indispensable per al treball en la consulta o taller amb d'adolescents té a veure amb la pràctica sexual. L'adolescència és l'edat en la qual nois i noies comencen a experimentar les primeres relacions sexuals, afectives i de parella, llegim al capítol de l'Associació Candela. Però no arriben a aquest moment de la vida amb un llibre en blanc que comença a escriure's a través d'una lliure exploració sense prejudicis ni tabús. Al contrari, malgrat no tenir una experiència prèvia, s'inicien amb idees preconcebudes sobre com és l'amor, com ha de ser la parella perfecta, però també sobre com és i com ha de ser el sexe.

Uns models rígids incorporats a través de sèries i pel·lícules, contes, videojocs, joguines, acudits, grup d'iguals, Internet, pornografia, etc.

La Rosa Mela explica que ens trobem, doncs, una estranya parella constituïda per l'amor romàntic i pel referent pornogràfic; per una banda, una idealització de les relacions on el missatge és "per amor tot s'hi val", i per l'altra les pràctiques sexuals pròpies del model de la pornografia clarament masclista. Ambdós missatges situen les noies en una posició d'inferioritat i els nois en un lloc central. Les noies aprenen que el seu principal desig ha de ser ser estimades, i sentir-se desitjades esdevé una tasca fonamental per a la qual despleguen una gran quantitat de recursos de seducció. Tanmateix, en el text de la Rosa Sanchis veiem que el treball és doble i contradictori. Per un costat cal seduir, és a dir, despertar l'interès dels nois, i per altra banda cal limitar, perquè "ells no es poden controlar" i la reputació de les dones passa per la limitació sexual. Les noies no són educades per a gaudir del sexe, sinó per a mantenir-lo a ratlla i alhora proveir-lo tenint en compte els desitjos de l'altre.

Recollint el fil del que hem anat dient, ens trobem amb la responsabilitat d'oferir als i les nostres joves missatges diferents dels que els envia el patriarcat. Parlar amb ells i elles de llibertat, de rols, modes, cos, desig, amor, sexe, relacions, amistats; del que és estimar i del que és controlar, deixar-los sentir, explicar-se, acceptar els seus mons propis i particulars; dotar-los de legitimitat. Sobre tots aquests temes treballen quotidianament en sessions individuals o grupals les autores d'aquest llibre en els seus tallers o consultes amb els i les joves que atenen. Des d'aquesta pràctica de transformació diària estem convençudes que és possible treballar de manera exitosa per a diferenciar el vincle amorós de la dependència, per exemple. O el plaer propi del plaer aliè. O situar la diferència d'opinió entre la parella com una cosa positiva, i el conflicte com a inevitable i font de creixement sempre i quan mai s'acceptin estratègies violentes en la seva resolució. L'absència d'aquests continguts educatius posen els i les adolescents en una situació de risc de patir o exercir violència cap a l'altra. Educar afectiva i sexualment hauria de ser, doncs, una prioritat en els continguts i els enfocaments dels programes curriculars que rep la joventut.

Per a fer-ho, des de *Tamaia* indiquen que han pogut comprovar que els testimonis en primera persona tenen un gran potencial d'impacte i transformació en la manera de pensar dels i les joves. I també proposen impulsar grups de reflexió sobre la feminitat i la masculinitat hegemòniques, visibilitzant-ne les conseqüències, el seu caràcter de constructe social, i així poder presentar models alternatius en els que les persones es sentin més lliures. En aquest sentit, treballar amb els pares i les mares és també una de les claus d'aquest canvi que intentem provocar. Un rol parental no masclista i empoderador és un factor molt positiu, tant en la prevenció i la detecció com en la intervenció i la recuperació d'una noia en una situació de violència masclista.

Amb tot, aquest no pot ser un treball puntual. Ni sectorial. Aquesta feina necessita d'una transversalitat i d'una coordinació impecables. I és que cal que tots els missatges que rebim les nostres joves, com a mínim els que vinguin del sector públic, siguin en la línia de fer-les fortes, assertives i crítiques amb els dictats de gènere. Com deia la Rosa Mela, els serveis de proximitat especialitzats ubicats als municipis són una eina necessària i molt útil per a aquest treball transversal, ja que permet actuar de forma àgil i efectiva en els processos de sensibilització, detecció precoç i d'atenció immediata en el tema de la violència masclista. Els serveis de proximitat són els primers receptors de les demandes de les dones i de les problemàtiques que es presenten en el dia a dia. Són, sens dubte, recursos a potenciar. Alhora, aquests mateixos recursos també tenen deures; per exemple, han de realitzar un esforç per a estar presents a les xarxes, aconseguir fer un bon acompanyament i fomentar-ne el bon ús, tant per part dels i les joves com per part de qui els acompanya.

Tamaia deia que hem de tenir present que la prevenció haurà arribat al seu màxim quan aconseguim modificar els paradigmes que fins a dia d'avui se'ns estan donant com a possibles. Si donem espai per a transformar els arquetips propis del sistema heteropatriarcal aconseguirem canviar l'imaginari col·lectiu. Tindrem persones més lliures i més còmodes amb la seva manera de ser i estar en el món.

Així doncs, aquest llibre proposa una intervenció integral. Una mirada en la que els tres nivells de prevenció es trobin interrelacionats, alhora que demanda una coherència i una eficàcia extrema en la intervenció. Agafant-nos a la prevenció terciària com a indicador, un treball adequat a tots els nivells i fins arribar a aquest es traduiria en una recuperació real i completa de la víctima: això ens apropiaria a eradicar la transmissió generacional de la violència. A tallar la reproducció del model. Volem que les noves generacions naixin lliures de la violència de gènere, de totes les violències de gènere. I més que això. Volem noies i dones lliures, fortes, que s'estimin i siguin centrals per a elles mateixes. I volem nois i homes que es coneguin, que es reconciliïn amb les seves debilitats i es puguin relacionar des de l'empatia i la cura, també. Volem noies i dones, nois i homes, que puguin viure fora de la norma i l'expectativa del que marca el seu gènere; homes i dones lliures, autèntiques. Penso que estem en el bon camí. Que el feminisme ha dut a terme una gran tasca, i que en ella seguim.

Autores

Maria Freixanet Mateo és llicenciada en Ciències Polítiques i de l'Administració per la UPF i màster en Polítiques Públiques i Socials (UPF-JHU). Ha estat investigadora de l'Observatori Social d'Espanya i col·laboradora del Programa de Polítiques Públiques de la Universitat Pompeu i Fabra. Actualment és la coordinadora del Grup de Recerca Ciutats i Persones, a l'Institut de Ciències Polítiques i Socials, on està especialitzada en la recerca en l'àrea del gènere i les polítiques públiques. Alhora, és membre investigadora de l'Institut de Recerca IQ.

Miriam Aleman Calatayud va estudiar filosofia i treballa a l'Associació Candela per a la Investigació i Acció Comunitària des de l'any 2009 com a coordinadora de projectes adreçats a la comunitat educativa. Defensa molt el potencial transformador i la creativitat dels i les joves. Escriu articles i porta el blog de La Lore. Compagina la seva feina amb el món musical i artístic. Associació Candela és una entitat sense afany de lucre fundada l'any 2004 a Barcelona amb l'objectiu de contribuir a una transformació social basada en l'educació en valors amb perspectiva feminista i comunitària.

Sara Barrientos Carrasco és antropòloga, màster en Estudi i Intervenció sobre violència masclista i una de les fundadores de l'Associació Candela. També ha treballat a la Delegació del Govern per a la Violència de Gènere, i ha col·laborat en diverses ocasions en qualitat d'experta en violència masclista i coeducació amb la Federació Espanyola de Municipis i Províncies.

Pepa Horno Goicoechea es psicóloga y consultora en infancia, afectividad y protección en Espirales Consultoría de Infancia. Durante más de 15 años ha coordinado campañas estatales e internacionales para la prevención y erradicación de la violencia contra los niños y niñas, especialmente el castigo físico y psicológico en el hogar y el abuso y